

POROČILO O IZKOPAVANJIH V ROŠKI ŠPILJI LETA 1955

FRANC LEBEN

Maja leta 1955 si je ekipa Inštituta za raziskovanje krasa SAZU v Postojni pri kartiranju kraških objektov v okolici Divače ogledala tudi Roško špiljo. Ker je ekipo opozoril vodnik po Škocjanskih jamah Franc Cerkenik, da je tu pred leti pomagal izkopavati arheološki material, je bil o tem obveščen tudi prof. Brodar. Tako se je ugotovilo, da je jama identična z Grotta Sretta (Osca spila ali Oska Spela), kot so jo Italijani tudi imenovali. Omenja jo italijanski arheolog Raffaello Battaglia¹ v zvezi z najdbo raznega arheološkega materiala in ostankov pleistocenskega živalstva. Tu je izkopal štiri sonde: prvo v zadnjem delu pred rdečo brečo, drugo v osrčju jame in zadnji dve pod previsno steno pred vhodom. Pri kopanju je ugotovil, da so bile plasti še nedotaknjene. V prvi sondi pod holocensko plastjo, ki je hranila koščke oglja in eneolitsko keramiko, je bila z velikimi kamni in stalagmiti pomešana pleistocenska rdeča ilovica. Vsebovala je ostanke kosti jamskega medveda (*Ursus spelaeus* Blum.), jelena (*Cervus elephus* L.) in del diafize večjega sesalca, verjetno pragoveda (*Bos primigenius* Bojan). Isto rdečo ilovico, le bolj strnjeno in bolj pomešano s kamnitimi bloki in kapniki, so našli tudi v drugi sondi.

Ogled Roške špilje je dal pobudo za arheološka izkopavanja, ki so trajala od 26. junija do 16. julija in od 12. oktobra do 2. novembra 1955. Potrebna denarna sredstva je dala na razpolago Sekcija za arheologijo SAZU. Poverjena nam je bila naloga, da odkopljemo na polici pred jamo vrhnje plasti, da v njih ugotovimo kulturne elemente in pripravimo teren za morebitna kasnejša paleolitska izkopavanja. Pri delu so pomagali študentje arheološkega seminarja Ivan Puš, Marjan Slabe in Andrej Valič ter kvalificirani delavec Inštituta za raziskovanje krasa Silvo Modrijan.²

Kat. št. 1089 Roška špilja (sl. 1) se odpira nekaj deset metrov nad Tominčevo jamo v prepadni severozahodni steni Velike doline nad ponorom Notranjske Reke. To je 42 metrov dolg polkrožen spodmol, ki je do 10 metrov visok. Pred jamo je polica, ki se po nekaj metrih prepadno ruši k Reki. Vhod je 3,5 m široka in 6 m visoka odprtina. Rov se v začetku dviga položno, nato pa vedno bolj strmo. Dno pokriva podorno skalovje in suha sipka ilovica. Jama poteka prvih 17 m v SW smeri, nato pa se skoraj v pravem kotu obrne proti

¹ Battaglia, Scoperte preistoriche a San Canziano del Timavo. (Alpi Giulie, XXV, 1924, No. 5—6, 124). Battaglia, Indagini sull'età dei resti umani rinvenuti nelle caverne e nel castelliere di San Canziano del Timavo. (Atti Mus. Civ. di St. Nat., Trieste, Vol. XV, 1942, No. 1, 11).

² Za požrtvovalno delo se jim tudi na tem mestu lepo zahvaljujem. Obenem izrekam zahvalo upravi Škocjanskih jam in domačinom, ki so nam šli v vsakem pogledu na roko.

NW. Tik pred sklepom jame je 2,2 m visok skok, na katerem stoji večji stalagmit. Zadnji del rova je izoblikovan v podornem materialu, ki je že trdno sprijeta breča. Strop je poln sigavih tvorbo, ki jih pokriva bel poprh. Malo za vhomom se v levi steni odpira 2 metra nad tlemi ozko, 11 metrov globoko brezno, ki se proti dnu malenkostno razširi. Približno 4 metre za ovinkom je v jami

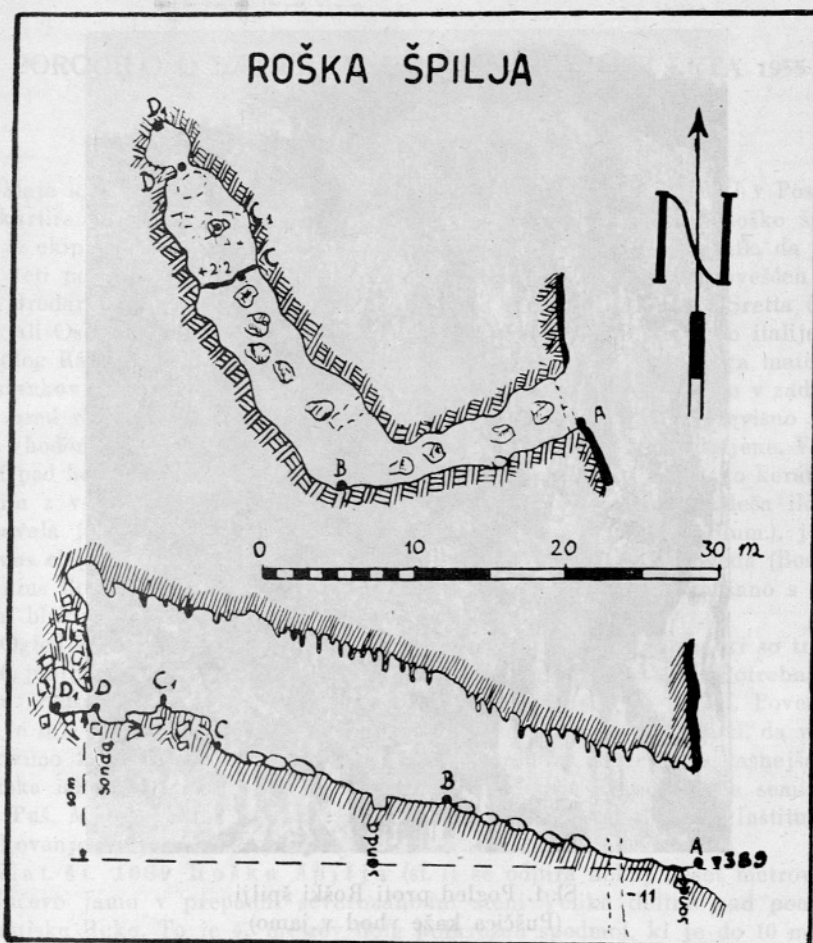
Sl. 1. Pogled proti Roški špilji
(Puščica kaže vhod v jamo)

prva sonda; druga sonda je konec jame. Trikotna odprtina, ki vodi v sklepni 2 m široki in 3 m visoki prostor, je umetno razširjena.

Roška špilja je razpoka v rudistnem apnencu, ki jo je razširila s površja pritekajoča voda. Stalaktiti na stropu in deloma na stenah kažejo, da je nekda j močno pronicala površinska voda. Rov je prvotno segal do površja, a ga je pozneje zatrpal podor. Korozijskih in erozijskih sledov je malo, ker jama že razpada.³

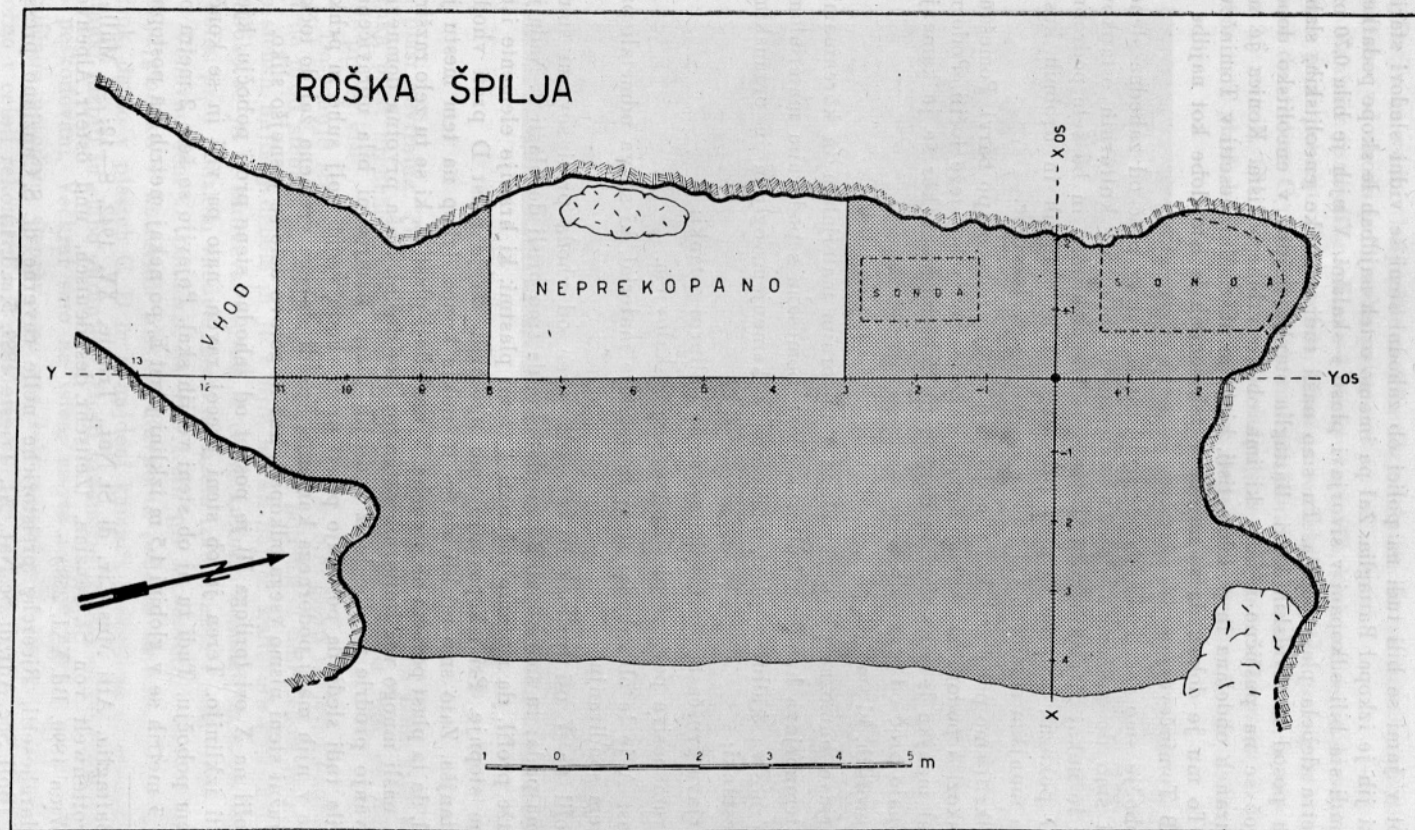
³ Opis in načrt Roške špilje je izdelal Francè Hribar, asistent Inštituta za raziskovanje krasa SAZU v Postojni.

Izkopavali smo pred jamo na polici, ki jo obdajajo s treh strani previsne stene, medtem ko preide v vzhodni smeri po nekaj metrih v prepadne stene Velike doline. Zaraščeni prostor pred jamo smo pred izkopavanjem očistili. V celoti smo odstranili približno 70 m² površine. Na sliki 3 je ta prostor temno

Sl. 2

označen. Najbolj prikladna točka na desni strani police v višini 389 metrov (merjenje z aneroidom), nam je bila izhodišče koordinatnega merskega sistema. Ker pri nas ta način merjenja uporabljajo pri vseh paleolitskih izkopavanjih, je bil tudi za naše raziskovanje najbolj prikladen. Tako se bodo kot osnova za risanje profilov, mogla poznejša izkopavanja navezati na naša. Odkopane kvadrante smo označili z zaporednimi številkami, a ne po koordinatnem sistemu, zaradi preglednejše razvrstitve odkopanih predmetov.

Sl. 3. Odkopani prostor pred jamo

Kot v jami so bili tudi na polici ob zahodni steni še vidni sledovi starih sond, ki jih je izkopal Battaglia. Žal pa imamo o teh najdbah le skope podatke.⁴ Obe sondi sta bili odkopani v sivorjavi plasti s skalami. V njih je bila 0,70 oz. 1,50 metra debela plast pepela. Tu smo našli tudi odlomke eneolitskih, slabo pečenih posod in živalskih kosti. Battaglia stavlja najdbe v eneolitsko dobo, sklicujoč se na puščično konico, ki ima obliko vrbinnega lista. Konica je na obeh straneh obdelana in podobna tisti, ki jo je našel Marchesetti v Tominčevi jami.⁵ To mu je dokaz, da so najdbe v teh sondah iz iste dobe kot najdbe v plasti B Tominčeve jame.

Pobočje smo začeli odkopavati približno 6 metrov proč od zahodne stene. Prodrli smo do peščenega sloja, v katerem ni bilo več kulturnih ostankov, temveč le nekaj živalskih kosti. Te so zelo fragmentirane in bo šele podrobni pregled pokazal, katerim živalim pripadajo. Nekaj tanjših in drobnih kosti pripada manjšim sesalcem. Od polžev so zastopane *Helicidae*.

Odkrili smo pet plasti, ki se ločijo med seboj predvsem po barvi. Pomešane so vseskozi s podornimi skalami in jih je zato med seboj težje ločiti. Podorni material manjka le pri vhodu in deloma ob zahodni steni, ker se je kamenje pač vsipalo proč od previsnih sten.

V profilih, ki smo jih posneli, si slede plasti takole (sl. 4):

B rjava humozna plast, pomešana s podornim materialom in koreninami;

C temnorjava humozna kulturna plast, pomešana s podornim materialom;

D črnosiva kulturna plast, pomešana s kamenjem, ogljem in organskimi ostanki;

E rjava gruščasta plast, v kateri so še kulturni ostanki;

F rumenosiva peščena plast, pomešana s skalovjem.

Plast A je le ob zahodni steni in vsebuje material, ki so ga odmetali pri prejšnjem sondiranju.

Profil na Y osi (priloga I) kaže, da teren od vhoda proti severni steni polagoma pada; tu smo kopali 2,5 m globoko, da smo prišli do plasti F. Nadalje nam kaže profil, da moramo računati s tremi plastmi, ki hranijo elemente iste kulturne stopnje. Pri izkopavanju smo ugotovili, da je plast D proti vhodu vedno tanjša. Zato smo mislili, da se tu neke konča. Izkop na tem mestu je pokazal, da ta plast povsem ne preneha. V naslednji plasti E, ki se tu zelo razširi, smo pa našli mnogo več kulturnih ostankov kot doslej. Naša prvotna domneva, da so vanjo prodrle najdbe le iz zgornjih plasti, namreč ni bila upravičena. Iz profila tudi sledi, da postajajo plasti proti vhodu vedno bolj suhe in prhke in da je v njih manj podornega kamenja. Zaradi slabega vremena žal do točke 13 pri južni steni nismo vsega odkopali, kar bi gotovo dalo še jasnejšo sliko.

Profil na X osi (priloga II) je posnet od zahodne stene proti pobočju, kjer se plasti izklinijo. Teren je ob steni precej raven, nato pa visi in se konča v strmeh pobočju. Tudi tu ni ob steni večjih skal. Pojavijo se šele 2 metra od nje. Po 3 metrih se v globini 1,5 m izklini plast E, po nekaj metrih pa postopno

⁴ Battaglia, *Atti Mus. Civ. di St. Nat.*, Trieste, XV, 1942, 8–12; — Müller, *Die Grottenwelt von St. Canzian*. (*Zeitschr. des deutsch. und österr. Alpenvereins*, Wien 1890, Bd. XXI, 238.)

⁵ Marchesetti, *Ricerche preistoriche nelle caverne di S. Canziano presso Trieste*. (*Boll. Soc. Adr. di Sc. Nat.*, XI, Trieste 1889, 5, t. I, 1.)

še D. To in vedno bolj pičle najdbe dajo slutiti, da so bile te plasti morda nanesene od vhoda proti robu police.

Zanimiv je profil na $X=-3$ osi (priloga III), ki je posnet tudi od zahodne stene proti pobočju. Stara sonda, ki se je tu neke končala, je segala v globino samo do sredine C plasti; plast je tu brez kamenja in zelo prhka, a se konča že po 2,5 metrih. Od tod se naprej nadaljuje v podornem materialu. To je verjetno tista plast, ki jo ima Battaglia za pepelnato. Analiza pa je dokazala, da

Sl. 4. Odkopane plasti pred jamskim vhodom

je plast nevtralna. Tudi plast D pod njo je prhka, a le do tam, kjer zgornja prhka plast preneha. Plast E se kmalu izklini; vidimo pa tudi, da leži plast F že precej više.

Dosedanje izkopavanje je pokazalo, da so bile plasti verjetno nanesene od vhoda proti stenam, ki obkrožajo polico. To potrjujejo tudi nanosi plasti, ki so ob stenah najbolj debele in je v njih hkrati največ kulturnih ostankov. Kako globoko se je tu zadrževal človek in če se kulturni elementi in plasti ujemajo z onimi pred jamskim vhodom, bodo dokazala izkopavanja v sami jami.

Ponovno sem že poudaril, da smo trčili pri izkopavanjih na podorno kamnjenje globoko v kulturnih plasteh. Ravno ta podorni material je v glavnem vzrok, da so v plasteh C, D in E najdeni kamniti, koščeni in glinasti kulturni ostanki razbiti in slabo ohranjeni. Zlasti keramični izdelki so zelo fragmentirani in poškodovani. Večkrat smo na istem mestu našli odlomke, ki so pripadali različnim posodam. Čeprav smo vse zelo natančno in skrbno izkopali, ne bo možno v celoti rekonstruirati posod. Zadovoljiti se bomo pač morali s profili, pa

še ti ne bodo predstavljali celotne oblike. Keramika, ki je bila razmetana po vsem prostoru, je bila verjetno nanesena od vhoda proti pobočju in stenam police. Brez dvoma so kulturni ostanki tudi v sami jami, vendar je vprašanje, kako daleč segajo.

Battaglia omenja,⁶ da sta Müller in Marchesetti našla v zadnjem delu jame več plasti pepela, ter mnogo črepinj in živalskih kosti. Bolj pogostni so sledovi »starih prebivalcev« v dolbini, kjer je plast pepela in oglja do 30 cm debela. Črepinje so zelo grobo izdelane iz črne gline, pomešane s kalcitom. Pripadajo večjim posodam s ploščatim dnom in ravnim zgornjim robom. Včasih se najdejo sledovi ročaja v podobi širokega izrastka. Docela pa manjka keramika, ki se često pojavlja v naših jamah predvsem v vrhnjih plasteh. Med ostalimi izdelki sem našel le šilo iz zglajene kosti in praskalo iz črnega kremena, — zaključuje Marchesetti.⁷

Pri izkopavanjih smo našli grobo in fino keramiko. Grobo keramiko zastopajo le večje surovo izdelane posode. Glina je močno pomešana s kvarcitom in slabo pečena. Površina je hrapava, prelomi so debeli. Posode so bile verjetno jajčaste oblike s skoraj ravnim ustjem. Fina keramika je večinoma temnejše barve. Predstavljajo jo fragmenti manjših posod. Prelomi so tanki, glina dobro pečena, površina pa gladka in tako zglajena, da se sveti. Ustje je navadno močno profilirano in zavihano navzven. Nekatere posode imajo trakast ročaj, ki navadno veže ustje z največjim obodom, druge posode pa ročaje v podobi širokih jezičastih izrastkov (Tab. I, sl. 1; Tab. II, sl. 1). Ornamentacija na posodah ni bogata. Prevladujejo plastična rebra, ki imajo vdolbine od prstnih odtisov. Tak ornament poteka često tudi po robu ustja (Tab. I, sl. 2; Tab. II, sl. 5, 6; Tab. IV, sl. 3, 4). Lonec s podobno ornamentiko je našel Neumann v bližnji jami v Lazih (sl. 5).⁸ Črepinje nekaterih posod imajo navzkrižne ravne vreze (Tab. I, sl. 3) ali pa metlast ornament po vsej zunanji površini. Enovrstni vbodi s koničastim predmetom pod ustjem so zelo redki. Med ostalimi glinastimi predmeti smo našli nekaj vreten (Tab. IV, sl. 5) in večji predmet, ki ima po sredini precej širok žleb (Tab. VII, sl. 1). Služil je verjetno kot utež.

Podal sem le nekaj glavnih značilnosti keramike v Roški špilji. Po obliki in materialu lahko sodimo, da verjetno pripada eneolit ali pa začetku bronaste dobe. Material je še v obdelavi, zato še ne moremo izreči končne sodbe. Ostale najdbe, z izjemo koščenih in dveh bronastih šil, so precej borne, in ob njih najdišča ne moremo časovno opredeliti.

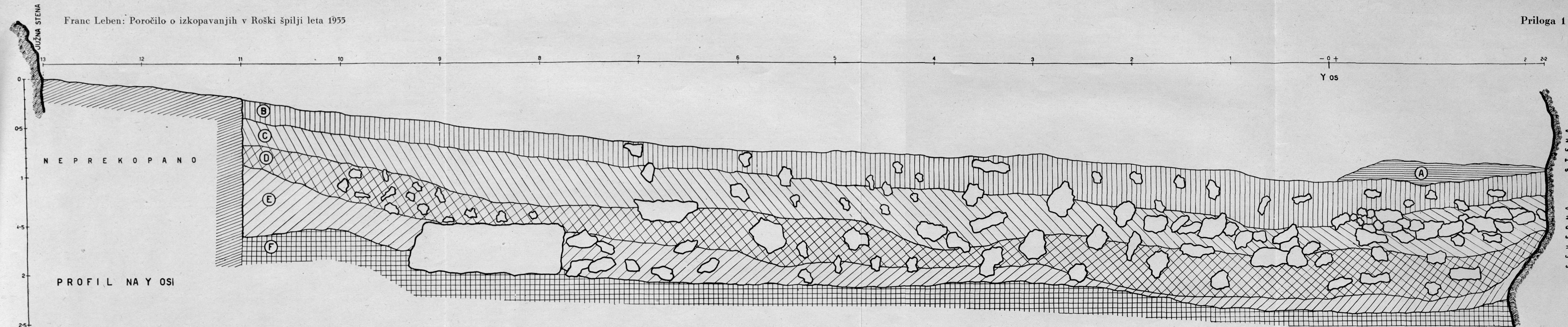
V kulturni plasti smo našli odlomke za sedaj še nedoločenih živalskih kosti. Battaglia omenja,⁹ da je našel zelo malo kosti, ki pa pripadajo ovci ali govedu. Te so razlomljene in kažejo ponekod sledove karbonizacije. Divjačino zastopajo čeljustni deli lisice, divje mačke, kune in zajca. Tudi kosti, ki smo jih našli v najnižje odkopani plasti, še niso strokovno pregledane. Obdelane kosti, ki smo jih našli v kulturni plasti, so najčešče bodala, šila in gladila (Tab. V, sl. 1—5 in 8—13; Tab. VI, sl. 1, 2). Vsa so izdelana iz živalskih cevastih kosti. Konica, ki je skrbno izdelana, je večinoma ohranjena, le zadnji del je navadno odbit. Lepa sta dva obdelana čekana divjega prašiča, ki sta najbrž rabila za

⁶ Battaglia, Atti Mus. Civ. di St. Nat., Trieste, XV, 1942, 9; — Battaglia, Alpi Giulie, XXV, 1924, No. 5—6, 124.

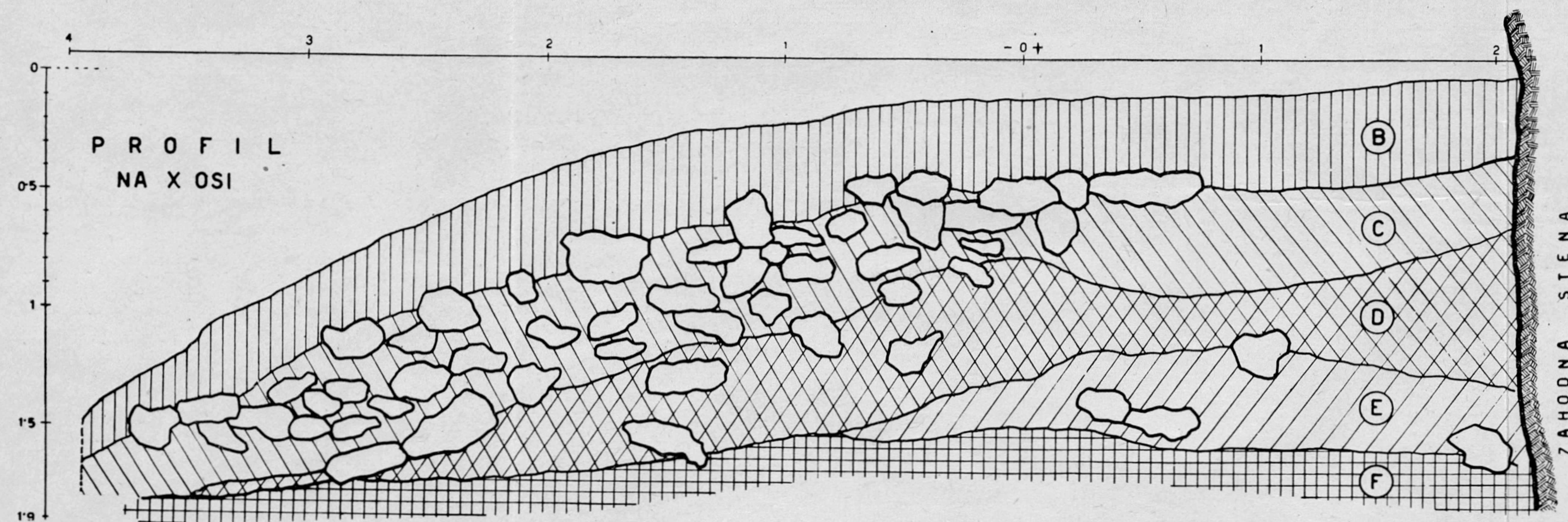
⁷ Marchesetti, Bol. Soc. Adr. di Sc. Nat., XI, Trieste 1889, 2.

⁸ Battaglia, Alpi Giulie, XXV, 1924, No. 5—6, 123, f. 2.

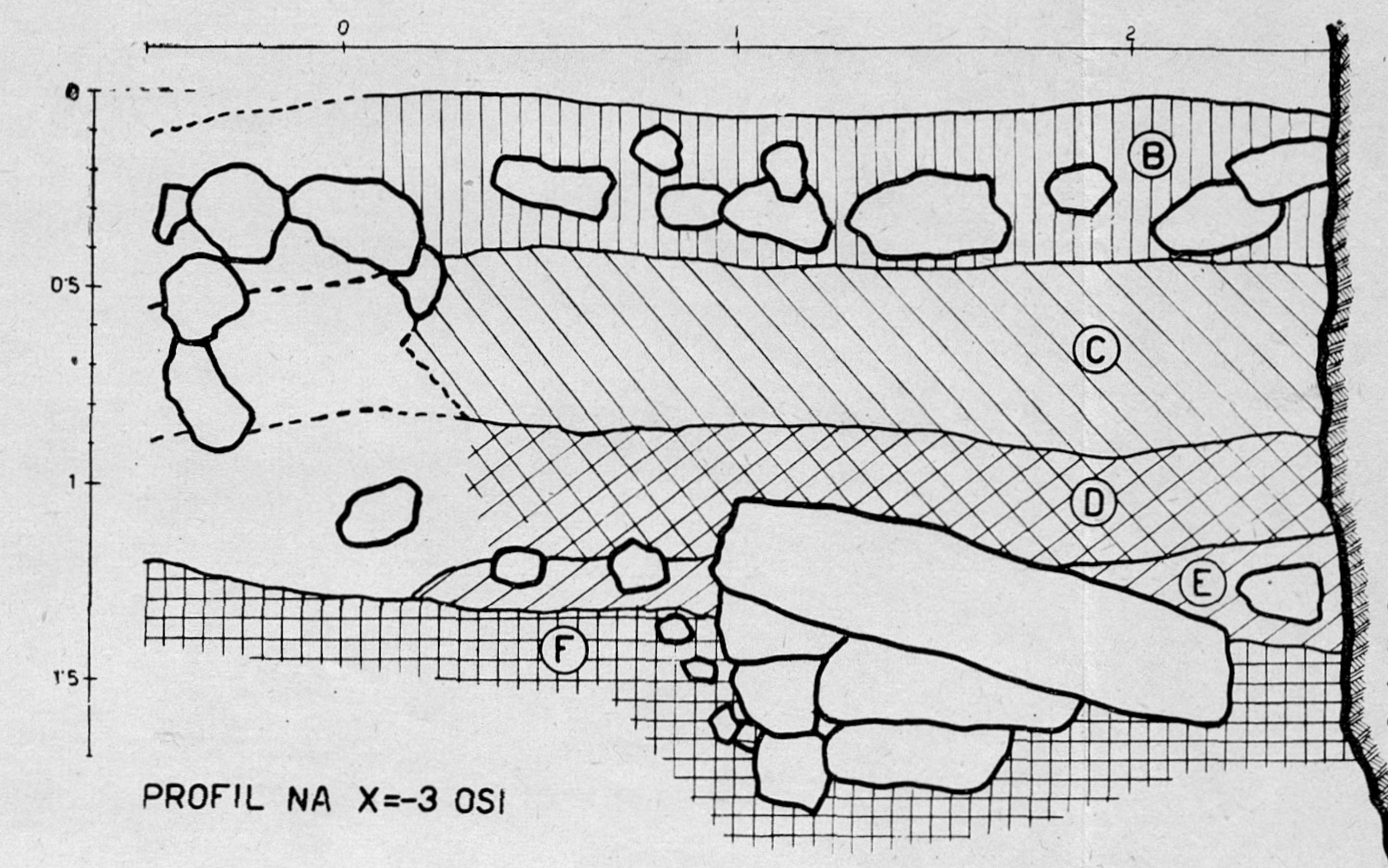
⁹ Battaglia, Atti Mus. Civ. di St. Nat., Trieste, XV, 1942, 9.

Priloga 2

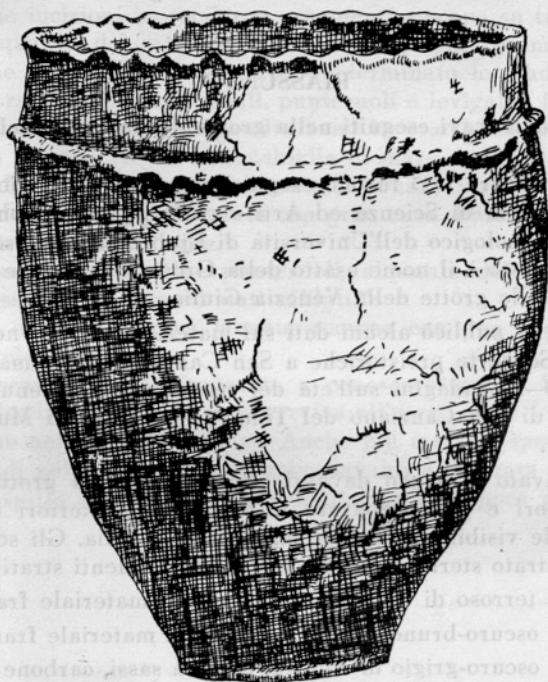

Priloga 3

gladili ali kaj podobnega (Tab. V, sl. 7; Tab. VI, sl. 3). Omeniti je treba še dve puščici. Prva je iz kosti in vsa lepo obdelana (Tab. VI, sl. 4), žal pa je zadnji del odlomljen; presek je romboiden. Druga puščica je izdelana iz lupine morske školjke in ima odlomljeno konico (Tab. V, sl. 6). Dva najdena roga sta kozja.

Med kamnitimi predmeti je največ odbitkov. Obdelani primerki so največ praskala z zelo slabo retuširanimi robovi. Lepo izdelanih in retuširanih je le nekaj kremenastih nožičev (Tab. VI, sl. 7—10; Tab. VII, sl. 5—7) in popolnoma

Sl. 5. Lonec najden v Jami v Lazah (po Battaglii)

1/5 n. vel.

ohranjena trikotna puščica s skrbno obdelano površino (Tab. VII, sl. 4). Koliko je podobna tisti, ki jo je odkopal Battaglia, nimamo podatkov.

Edini predzgodovinski kovinski najdbi sta bronasti šili z dobro ohranjeno patino (Tab. VI, sl. 11, 12). Oblika je nekoliko deformirana, vidi pa se, da sta bili na obeh koncih priostreni. Tudi Battaglia ni našel nobenega bronastega predmeta. Omenja le konico puščice s krili in podolgovat predmet.¹⁰ Verjetno pripadata ti dve najdbi kasnejšim zgodovinskim dobam. V vrhnji plasti smo tudi mi našli železno puščico. List ima romboidno obliko; ohranjen je pa tudi trn za nasaditev. Meter stran od nje smo našli ohranjen in močno patiniran rimski novc, s komaj vidnim obrisom glave na averzni strani. Novc je na

¹⁰ L. c. 9.

dveh mestih preluknjan in je verjetno kasneje rabil za obesek. Obe najdbi pričata, da je bila jama tudi v poznejši dobi obiskana.

Že dosedanje izkopavanje v Roški špilji nam je dalo dober pregled njene stratigrafije in izkopanega materiala. Če se v jami ne bodo našli tudi paleolitski sledovi, lahko Roško špiljo prištevamo v vrsto tistih kraških jam, ki jih je človek po vsej priliki že v neolitu upošteval za svoje bivališče. Morda bo kasneje dokazano, da mu je služila tudi v bronasti dobi; da pa jo je v mlajših dobah večkrat obiskal, za to imamo oprijemljive dokaze. Le globlja izkopavanja v jami in pred njo bodo pokazala, če mu je bila dom tudi v ledeni dobi.

RIASSUNTO

Relazione sugli scavi eseguiti nella grotta Roška špilja nell'anno 1955

Nel luglio e ottobre 1955 furono eseguiti a spese della Sezione Archeologica dell'Accademia Slovena di Scienze ed Arti e colla partecipazione degli studenti del Seminario Archeologico dell'Università di Ljubljana degli scavi nella grotta Roška špilja — questo è il nome esatto della Grotta Stretta che porta il numero 3870 del catasto delle grotte della Venezia Giulia.

Già il Battaglia pubblicò alcuni dati sul materiale trovato nei saggi di scavo dell'anteguerra (Scoperte preistoriche a San Canziano del Timavo — 1924, Alpi Giulie, XXV, N. 5—6; Indagini sull'età dei resti umani rinvenuti nelle caverne e nel castelliere di San Canziano del Timavo — 1942, Atti Mus. Civ. Stor. Nat., Trieste, XV, N. 1).

Abbiamo scavato il banco davanti all'ingresso della grotta per conoscere gli strati superiori e per preparare il terreno ad ulteriori scavi paleolitici. Abbiamo notato le visibili tracce dei saggi del Battaglia. Gli scavi si approfondirono fino allo strato sterile e furono costatati i seguenti strati (fig. 4):

- B uno strato terroso di colore bruno, misto a materiale franato e a radici;
- C uno strato oscuro-bruno di coltura, misto a materiale franato;
- D uno strato oscuro-grigio di coltura, misto a sassi, carbone e resti organici;
- E uno strato pietrisco di colore bruno nel quale si trovano ancora resti di coltura;
- F uno strato sabbioso di colore giallo-grigio, misto a rocce.

Lo strato A conteneva materiale proveniente dagli scavi precedenti.

I profili (allegati I, II e III) dimostrano che abbiamo da fare con tre strati di coltura C, D ed E che contengono elementi della medesima coltura. Gli strati si assottigliano verso l'entrata della grotta e certamente terminano nell'interno della grotta. Tutti gli strati sono framisti a grandi rocce franate ad eccezione davanti all'ingresso e nei ripari sotto roccia. Secondo il Battaglia lo strato friabile, trovato nei saggi di scavo, dovrebbe contenere della cenere. L'analisi invece dimostrò che questo strato è neutrale.

Gli scavi finora eseguiti hanno dimostrato che gli strati si sono accatastati in direzione dall'ingresso della grotta verso le pareti che circondano tutto il banco. I futuri scavi nell'interno della grotta dimostreranno se i resti qui rinvenuti siano identici a quelli esterni.

La ceramica ivi rinvenuta è assai frammentata in conseguenza del materiale franato trovantesi negli strati. Ciò nondimeno possiamo distinguere cocci di ceramica rozza e fina. La ceramica rozza è rappresentata da vasi lo più di grandi dimensioni. L'argilla è malamente cotta e fortemente mista a granuli di calcite. I cocci sono di superficie ruvida e di spessore grosso. La ceramica fina è di colore più scuro, di spessore più sottile, l'argilla è bene cotta, la superficie è liscia e levigata. L'orlo è molto profilato e curvato all'infuori. Alcuni vasi portano un'ansa a forma di nastro o di larga protuberanza. Decorati sono con costole plastiche delle quali alcune abbellite da impronte digitali. Vi troviamo però anche incisioni incrociate e ornamenti a scopa su tutta la superficie. La forma e la qualità del materiale assegnano questa ceramica all'eneolitico. La classificazione definitiva sarà fatta dopo terminato lo studio del materiale.

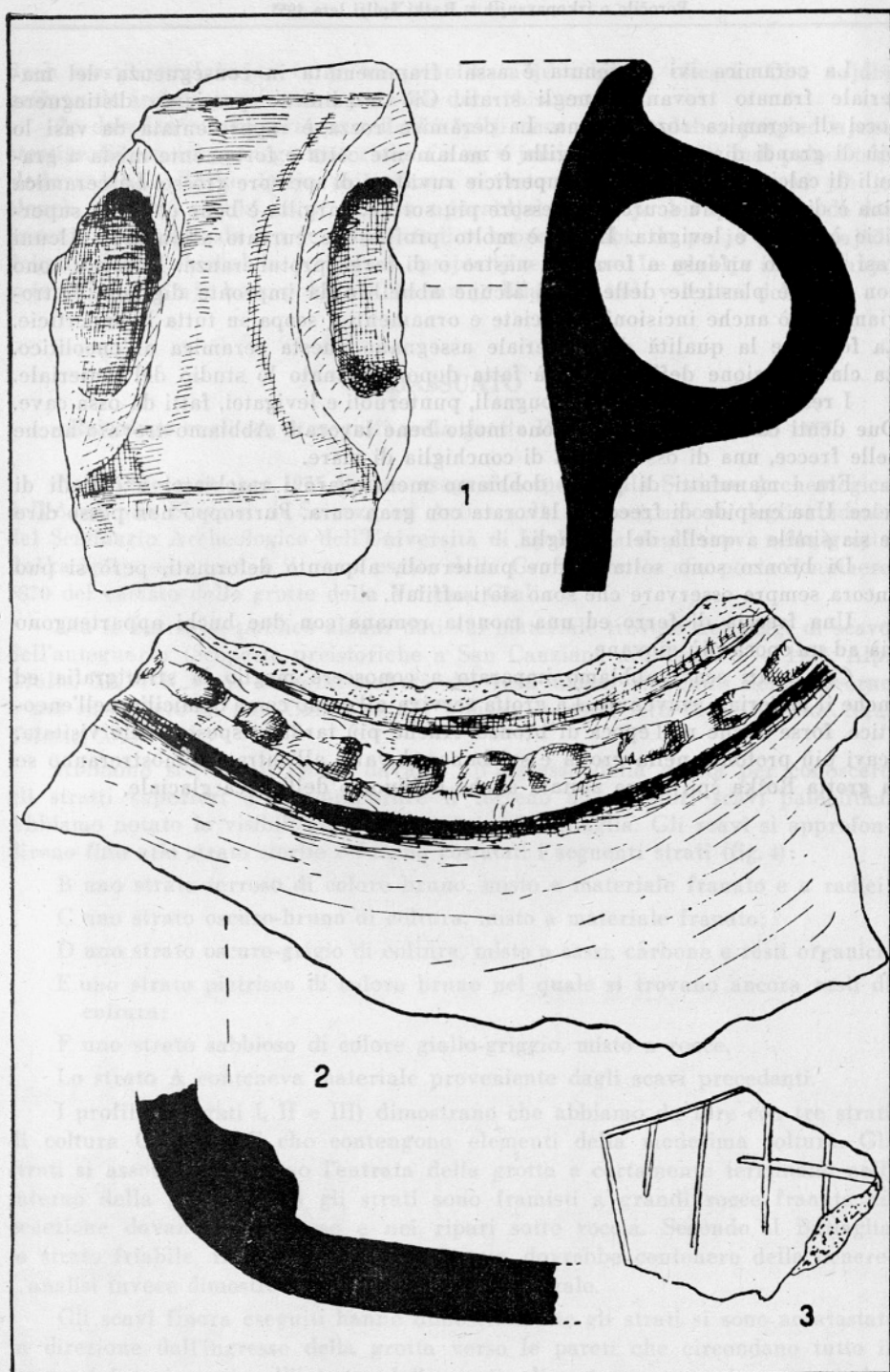
I resti ossei rappresentano pugnali, punteruoli e levigatoi, fatti da ossa cave. Due denti canini di cinghiale sono molto bene lavorati. Abbiamo trovato anche delle frecce, una di osso, l'altra di conchiglia di mare.

Fra i manufatti di pietra dobbiamo menzionare i raschiatoi e coltelli di selce. Una cuspid di freccia è lavorata con gran cura. Purtroppo non posso dire se sia simile a quella del Battaglia.

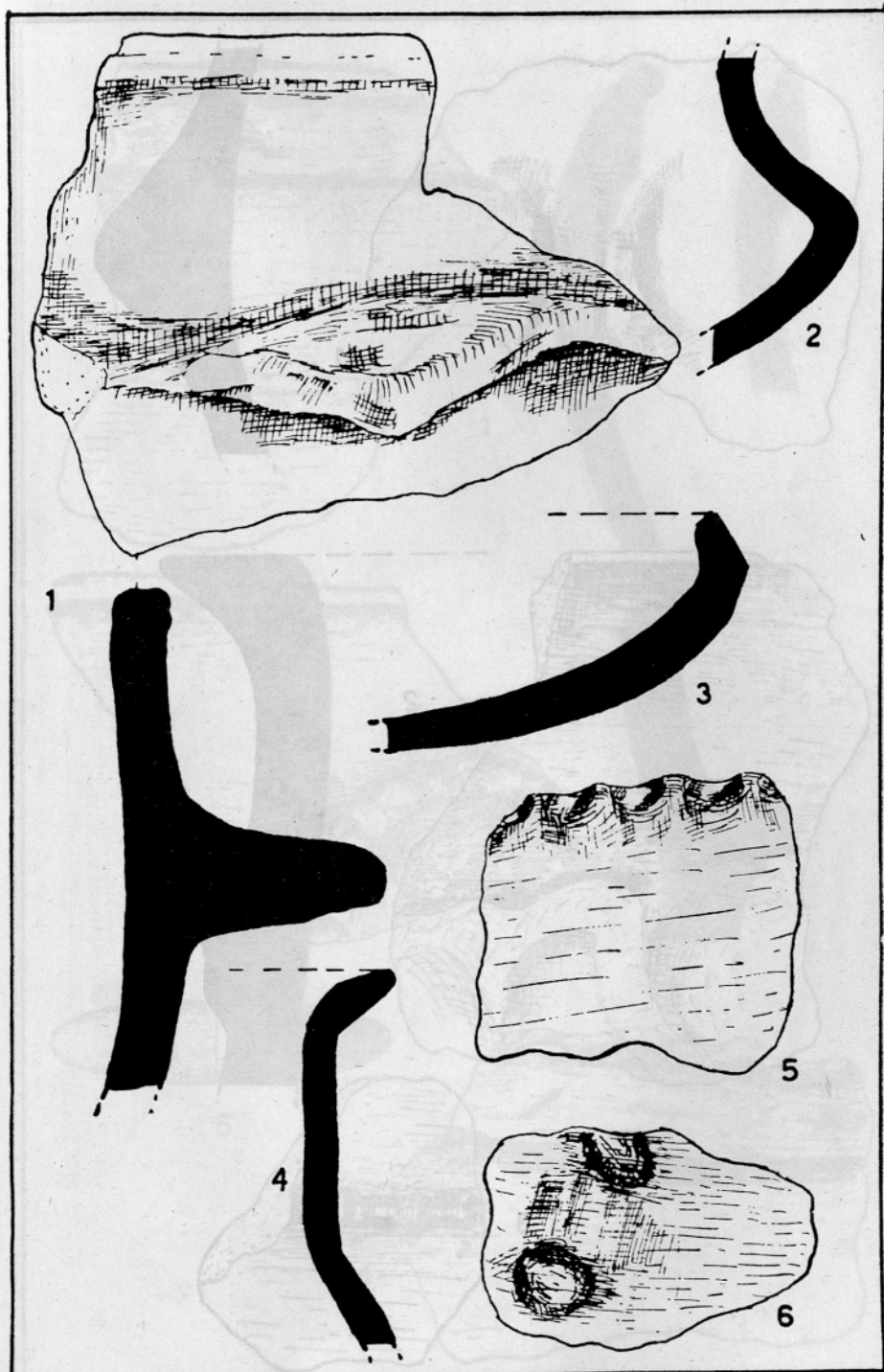
Di bronzo sono soltanto due punteruoli, alquanto deformati, però si può ancora sempre osservare che sono stati affilati.

Una freccia di ferro ed una moneta romana con due buchi appartengono già ad un'epoca più giovane.

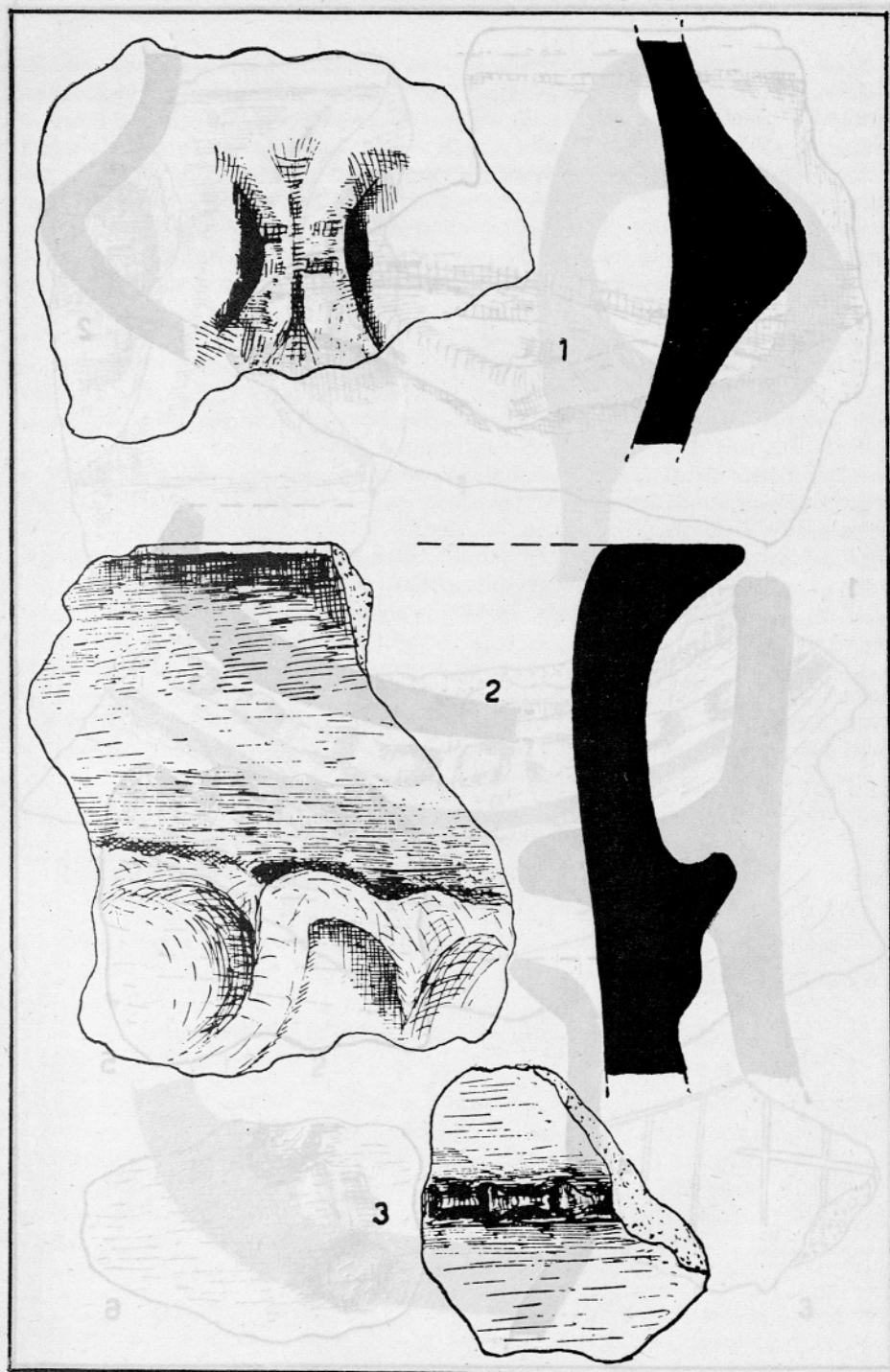
Coi nostri scavi abbiamo imparato a conoscere meglio la stratigrafia ed anche il materiale rinvenuto. La grotta serviva all'uomo come domicilio nell'eneolitico, forse anche nell'epoca di bronzo. Anche più tardi fu spesso volte visitata. Scavi più profondi nella grotta e sul banco davanti all'entrata dimostreranno se la grotta Roška špilja era abitata anche dall'uomo dell'epoca glaciale.

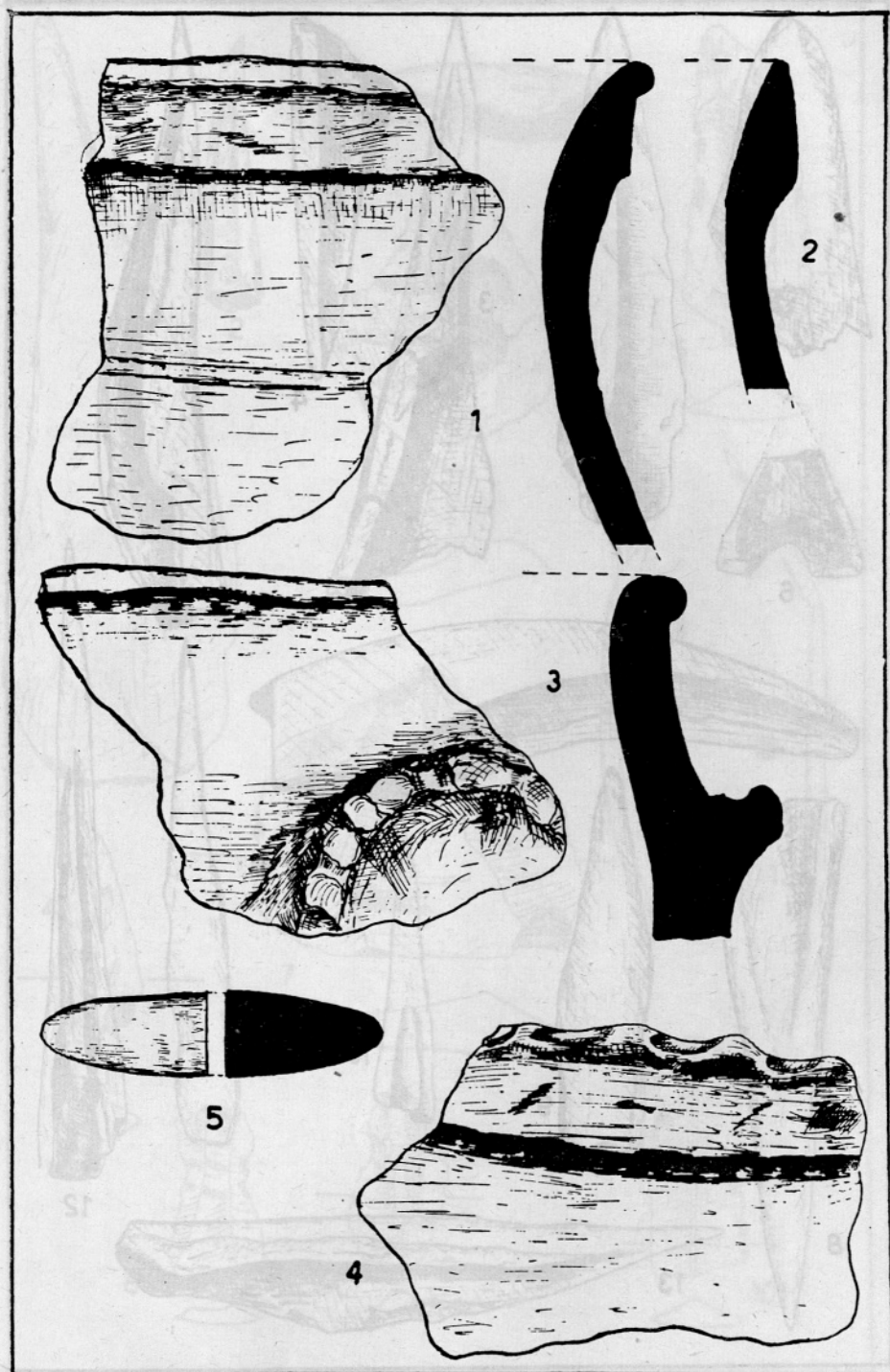
Fragmenti keramike

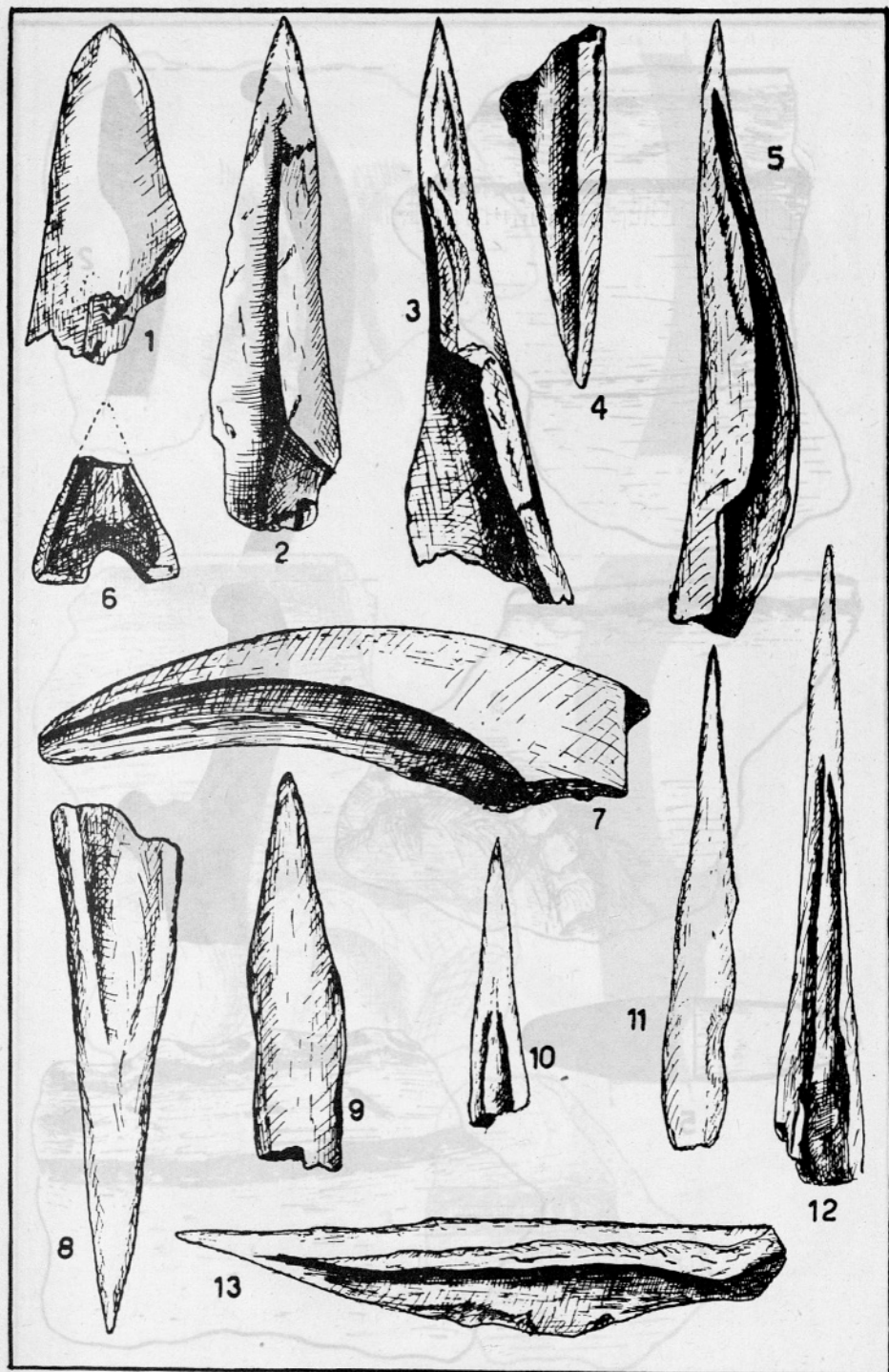
Frammenti keramike

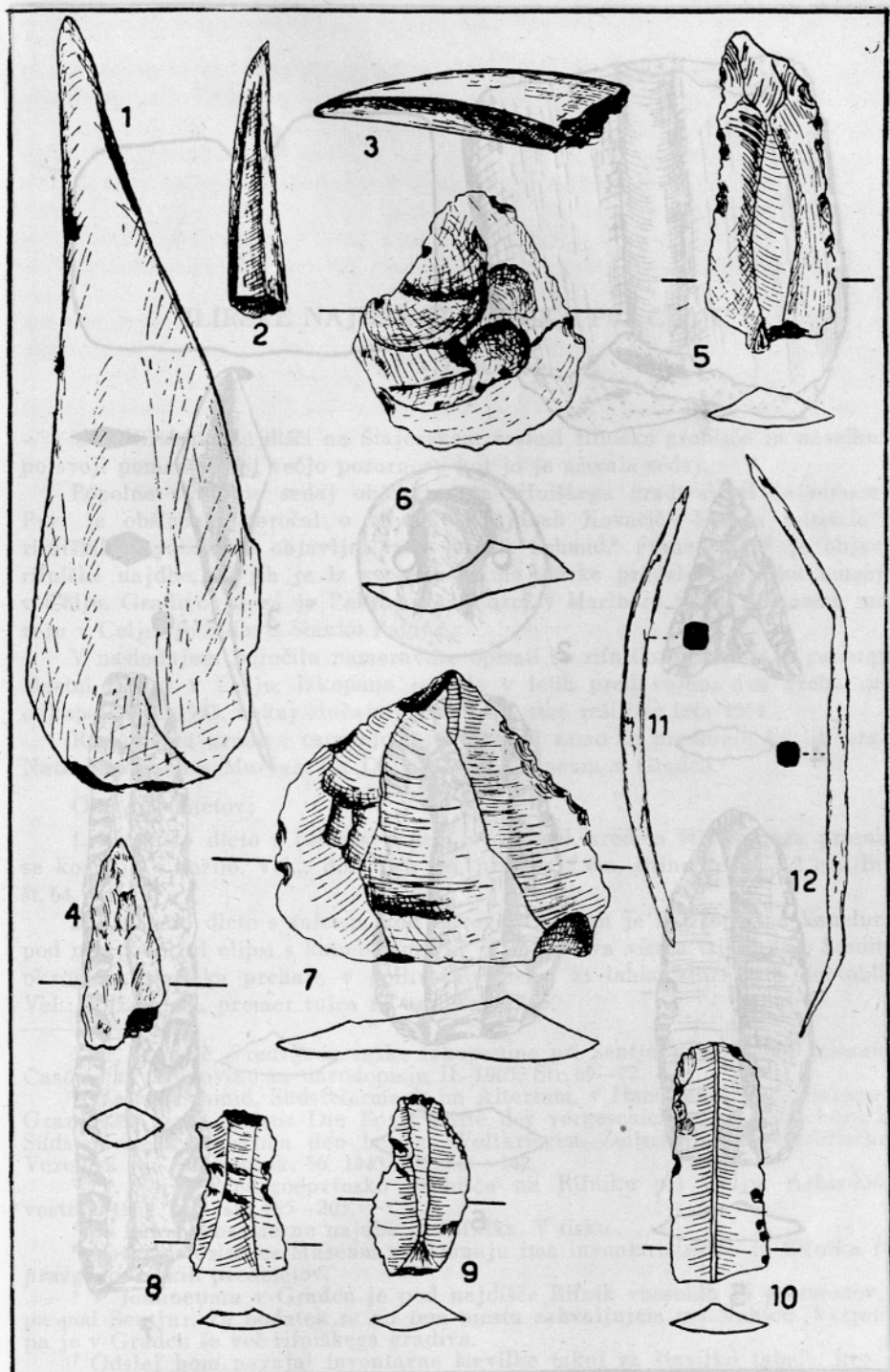
Fragmenti keramike

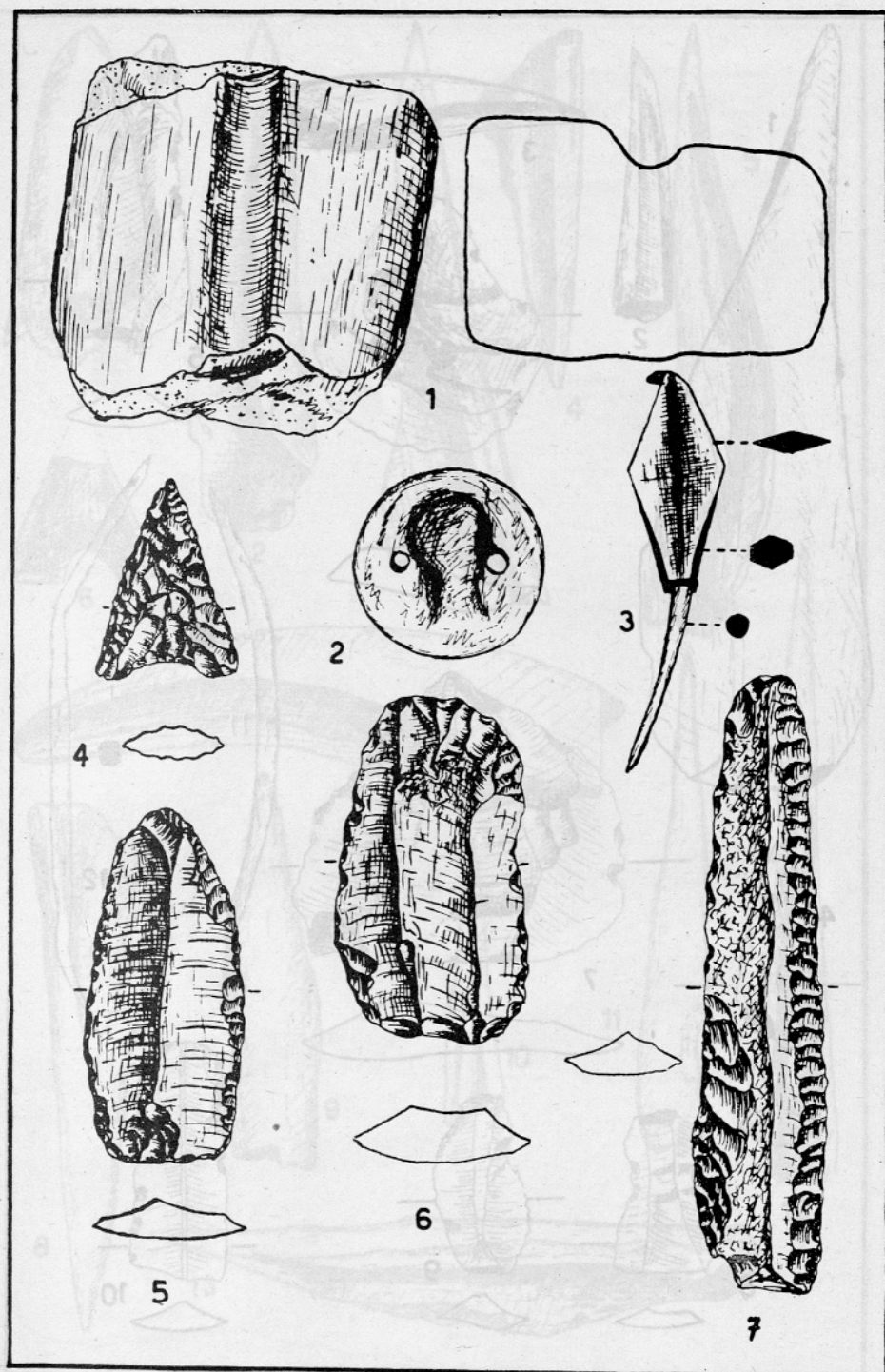
Frammenti keramike

Koščeni izdelki

Sl. 1—4 koščeni izdelki; 5—10 orodje iz kremena; 11, 12 bronasta šila

Sl. 1. glinaste uteži; 2. rimski novc; 3. železna puščica, 4—7 orožje in orodje iz kremena